

Левчук Ірина Петрівна – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри історії та культури української мови
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

Науковий етикет рецензійних дискусій на сторінках «Українського історичного журналу»

У центрі сучасних лінгвістичних досліджень наукового стилю поряд із вивченням проблем організації текстів «ядрових» жанрів (монографії, статті), усе частіше опиняються тексти «периферійних» жанрів (лекції, доповіді, патенти, реферати, рецензії тощо). Особливий інтерес викликає рецензія як «жанр літературної критики, що розглядає й поціновує конкретні твори письменства (літературознавства), визначає їх вартість, аналізує компоненти, вказує на допущені, на думку критика, хиби; має широкий тематичний діапазон» [3, 318].

Мовознавці найчастіше зосереджують увагу на композиційних особливостях та способах вираження оцінних значень в англійських, німецьких і польських журнальних рецензіях [2; 4-7], однак україномовні тексти досі розглянуто недостатньо. Тому важливим **завданням** є аналіз специфіки структурно-семантичної організації таких рецензій, зокрема з'ясування особливостей композиції та мовного наповнення мікротем, пов'язаних з основною функцією цього жанру – оцінною, вирізнення етикетних засобів, які уможливають дотримання тактовності в рецензійних дискусіях.

Джерельною базою нашого дослідження слугували рецензії, опубліковані на сторінках «Українського історичного журналу» (УІЖ) протягом 2000-2012 років.

Наукові дискусії щодо оцінки тих чи тих здобутків у галузі історії нерідко відбуваються саме на сторінках фахових часописів, які вирізняються, до речі, певними традиціями їх ведення. Зокрема, це стосується їх етикетизації, що «реалізується через модуляції категоричності та некатегоричності номінацій з тяжінням до некатегоричності з метою переконання адресата в істинності

інформації та через відповідне структурування дискурсу, привертання уваги до його ключових моментів» [1, 7].

Здебільшого в центрі уваги рецензента знаходиться аналіз достоїнств книги, однак у безпосередньому зв'язку з ними традиційно розглядаються й недоліки. Однак науковець передусім повинен дотримуватися морально-етичних засад ведення дискусії. Очевидно, виявом наукового такту рецензента є передусім «дозування» інформації з «мінусовою» позначкою. Водночас важливо аргументувати недоліки книги (тоді як достоїнства зазначаються переважно на рівні констатації). Тому суттєвою характеристикою способу викладу цієї міні-теми в сучасних історичних рецензіях є роздум (рідше – полеміка).

Полеміка спрямована передусім на аналіз і критику недоліків публікації та передбачає наявність щонайменше двох елементів. По-перше, це ознайомлення з поглядами автора рецензованого твору; по-друге – критика цих поглядів рецензентом і висловлення ним власної позиції. Отже, єдність цих двох компонентів тексту утворює полемічний блок рецензії, що маркується специфічними лексико-синтаксичними конструкціями, які мають здебільшого стереотипний характер (*доцільно висловити кілька зауважень, рецензент хотів би вказати на деякі неточності та вади, варто висловити критичні міркування та ін.*).

Інформація з «мінусовою» позначкою подається завжди в конкретній формі, але здебільшого без категоричних інтонацій, що свідчить про тактовність рецензента і є водночас елементом етикетизації викладу.

Основним способом етикетизації викладу шляхом «пом'якшення» негативної оцінки в рецензії є евфемізм. Для реалізації цього прийому в тексті, як відомо, використовується здебільшого літота, що виражається різними мовними засобами (лексичними, граматичними, композиційними), як-от: рекомендаційні та побажальні конструкції на місці негативних оцінних, метатекстові одиниці, розташування негативної оцінки поряд із позитивною тощо.

Своєрідним способом етикетизації рецензійних дискусій можна вважати традицію завершувати текст рецензії на оптимістичній ноті. Якщо перед цим йшлося про недоліки, то після їх аналізу використовуються мовні вирази, які фактично нейтралізують негативну тональність спілкування (*однак вказані недоліки не применшують загалом наукової вартості рецензованої праці, попри вказані зауваження праця аж ніяк не втрачає свого вагомого значення та ін.*).

Отже, в мовному оформленні мікротеми «Недоліки книги» в сучасних історичних рецензіях особлива роль належить некатегоричному запереченню як засобу етикетизації. Інформація з «мінусовою» позначкою подається завжди чітко, здебільшого без категоричних інтонацій, що свідчить про тактовність рецензента. Основним способом «пом'якшення» негативної оцінки є евфемізм. Текстам рецензій притаманне зменшення категоричності оцінних номінацій, специфіка розміщення позитивної та негативної оцінок із тяжінням до фінальної позитивної оцінки.

Список використаної літератури

1. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.04 “Англійська мова” / О. М. Ільченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 37 с.
2. Красильникова Л. В. Жанр научной рецензии : семантика и прагматика / [под общ. ред. Ревзиной О. Г.]. – М. : Диалог. – Изд-во МГУ, 1999. – 140 с.
3. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т. 2 / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 624 с.
4. Ляпунова В. Г. A book about books. Композиция и язык научных рецензий / В. Г. Ляпунова, О. Д. Мешков, Е. В. Терехова. – М. : Наука, 1990. – 143 с.
5. Троянская Е. С. Некоторые особенности выражения отрицательной оценки в жанре научной рецензии (К вопросу о некатегоричности высказывания в научном стиле) / Е. С. Троянская // Язык и стиль научного изложения : Лингвометодические исследования. – М. : Наука, 1983. – С. 3–22.
6. Яворська С. М. Рецензія як тип тексту (на матеріалі англійської рецензії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Англійська мова” / С. М. Яворська ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2000. – 23 с.
7. Zaśko-Zielińska M. Recenzja i jej norma gatunkowa / M. Zaśko-Zielińska // Poradnik Językowy. – 1999. – №8–9. – S. 96–108.